
**ԱՊԱԳԱՆ ՈՐՊԵՍ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԿԱՌՈՒՑԱՐԿՄԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾ**

ՄԵՐԻ ՄԻՔԱՅԵԼՑԱՆ

Ապագան ժամանակային միավորներից ամենաանկատարն ու անորոշն է: Գոյաբանական առումով այն իրադարձությունների համախումբ է, որոնք դեռ չեն կայացել, բայց հավանական է, որ հետագայում իրականանան: Դժվար է նշել մի դարաշրջան, երբ հասարակության անդամները չեն խորհրդածել իրենց սպասվող ապագայի մասին: Յուրաքանչյուր գիտակից և մտածող էակի համար միշտ էլ հետաքրքիր ու երբեմն անհրաժեշտ է լինում իմանալ իրեն սպասվող իրադարձությունների հետագա ընթացքը: «Մարդուն մշտապես երկու հարց է հուզել՝ ծագումը՝ հիմքերը, խորքային հենքը, և ապագան՝ ելքը, վերջը»¹: Իհարկե, ապագայի վերաբերյալ պատկերացումները եղել են տարբեր մակարդակներում, բազմազան և իրարամերժ՝ մարգարեությունից, գուշակություններից մինչև գիտական վերլուծություններ: Ապագայի կառուցարկման հարթակում անփոխարինելի դեր է կատարում ուտոպիան՝ որպես ապագայի սպասելիքների և իդեալների մարմնավորում, կյանքի փոխակերպման ձգտում: Այլընտրանքայնությունը, միտվածությունը դեպի ապագան, դրա միջոցով սոցիալական իրականության փոխակերպումն ուտոպիայի գլխավոր զենքերն են, որոնք անհրաժեշտ են կյանքի լիարժեքության զգացման համար: Ուտոպիան տվյալ սոցիալական համակարգի պայմանների և հանգամանքների խնդրահարույց իրադրության դրսևորումն է համակարգի ապագայի դիտանկյունից: Ուտոպիական նախագծերի միջոցով ապագայի որոշակի պատկերի ստեղծումը թույլ է տալիս մոտենալ անհայտի սահմաններին, պատրաստվել անսպասելի ապագային և կողմնորոշվել դեռ գոյություն չունեցող աշխարհում: Մի բան ակնառու է. մարդը, խորհելով իրեն սպասվող վաղվա օրվա մասին, իմաստավորում է իր կյանքը, հույս և ապրելու ուժ գտնում այդ սպասումի մեջ: Մարդն ամեն վայրկյան գիտակցում է, որ վաղվա օրն իրենը չէ, որ, միգուցե, այդ գալիք պահին ինքն այլևս չի լինի: Բայց եթե չլինի ապագայի, հատկապես պայծառ և որակապես այլ ապագայի սպասումը գուցե և երազանքը, կկորչեն այն ձգտումը, պայքարը, խաղը կյանքի համար, հանուն որի մաքառում է մարդը՝ գրեթե միշտ գիտակցելով իր «սիզիֆյան աշխատանքը»: Ապագա կոչվող ժամանակային միավորը միա-

¹ Бердяев Н. А. Я и мир объектов. М., 2007, с. 67.

Ժամանակ վախ է և հույս, զարհուրանք և ուրախություն, հոգս և ազատագրում²: Մ. Հայդեգերի կարծիքով, հոգսը, օրինակ, մի յուրատեսակ ձգտում է դեպի ապագան: Հոգսի առկայությունը վկայում է, որ ապագան ապրում է ներկայի մեջ՝ հարուցելով որոշակի ձգտում կամ տազնապ:

Ներկան անցյալից ժառանգված հոգևոր և նյութական պայմանների հիմքի վրա իրականացվող գործողություն է, որը գիտակցված թե չգիտակցված ձևով միտված է դեպի ապագան: Ապագան իմաստ է հաղորդում ներկային, քանի որ այն հնարավորությունների ամբողջություն է: Այն ամենը, ինչը ներկա պահին չի բավարարում մարդուն, լրացվում է ապագայի ինչ-ինչ նախագծերով, ուտոպիաներով՝ ուրվագծելով սոցիալական իրականության այնպիսի փոփոխություններ, որոնք ոչ միայն կբավարարեն մարդու առաջնային պահանջունքներն ու հավակնությունները, այլև կստեղծեն մարդու վերափոխման պայմաններ: Այսինքն՝ ապագայի նախագծումը միաժամանակ «մարդու» նախագծում է: Այս իմաստով ապագան մի կողմից արդեն «չգոյող» անցյալի շարունակությունն է, մյուս կողմից՝ անցյալից տարանջատված, մեկ այլ «չգոյող» իրականության կառուցարկման նախագիծ: Բայց ապագան միայն հեռահար սպասումների և ակնկալիքների ուրվանկար չէ: Եթե հաշվի առնենք այն իրողությունը, որ ամեն հաջորդ ակնթարթում ներկան վերածվում է ապագայի մասնիկի, ապա կարող ենք ասել, որ ապագան ոչ միայն գալիք է, այլև «այստեղ և հիմա»: Այլ կերպ ասած՝ ապագան այժմեականացման անբաժանելի տարր է, քանի որ ապրվում է ներկայի չնշմարվող վաղվա մեջ: Ապագայի այսպիսի ըմբռնումը բնորոշ է հատկապես էկզիստենցիալիզմին, ըստ որի՝ մարդը ոչ միայն իրագործում է իրեն, այլև «գերազանցում է իրեն»՝ վեկտորին տալով ուղղվածություն դեպի ապագան³: Ապագան հայտնվում է ներկայի սահմանագծում: Այս առնչությամբ Ժ. Պոլ Մարտրը նկատում է, որ ինքն իրեն նախագծող մարդն ըստ էության ստեղծում է ընտրյալ ապագա՝ դրանով իսկ փոխելով ներկան և դնելով ապագայի իրականացման խնդիր: Այսինքն՝ նախագծելով իր ապագա կերպարը՝ մարդն այն սկսում է ձևավորել «այստեղ և հիմա»՝ ներկան ծառայեցնելով ապագային: Մարդու համար ապագան ոչ թե ընդհանրապես չկա, այլ «դեռ չկա», բայց ունի հնարավոր ներկայության պոտենցիալ, լինելու ունակություն: Ըստ էկզիստենցիալիզմի՝ ապագան կախված է մարդուց, նրա ընդունած որոշումներից ու համապատասխանորեն իրականացվող գործողություններից: Ապագայի նկատմամբ հետաքրքրությունը ոչ թե սպասումի պասիվ ձև է, այլ ակտիվ, նախաձեռնող, նախագծող ու այն իրագործող կենսադիրքորոշում է⁴: Ավելին, ապագան մարդկային

² Տե՛ս նույն տեղը, էջ 57:

³ Տե՛ս Хайдеггер М. Бытие и время. М., 1997, էջ 347:

⁴ Տե՛ս Сапрт Ж. П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии. М., 2000, էջ 106-117:

սպասելիքի անհատական նախագիծ է, որն անքակտելիորեն կապակցված է մարդու անձնական կյանքի, սպասելիքների և երազանքների հետ, որոնք էլ վերածվում են հանրային ակնկալիքների և դառնում ուտոպիական նախագծերի ստեղծման հիմնաքարեր: Այս պարագայում երևում է, թե որքանով է անհատն իր կյանքը շաղկապում սոցիալականի հետ, տեսնում սեփական ապագան հենց տվյալ սոցիումում: Տեղի է ունենում անհատականի և հանրայինի միաձուլում, որն ապագայի ընդհանրական տեսլական ստեղծելու հորիզոններ է բացում:

Զիմանալով ապագան՝ մարդը փորձում է իմաստավորել հնարավորը, հավանականը՝ մնալով, սակայն, որոշակի անտեղյակության մեջ: «Մեր գոյության մեջ մեզ ոգեշնչող զգացումն ապագան չիմանալն է, բայց մենք մասնակցում ենք դրա իրագործմանն ու տեսնում այն իր ամբողջության և անորոշության մեջ: Ապագայի մասին հստակ գիտելիք ունենալը մեզ համար կլինեք հոգևոր մահ»⁵: Նշելով այս հանգամանքը՝ Կ. Յասպերսը չի հրաժարվում ապագայի կանխորոշումից՝ ընդգծելով միայն, որ այն մարդուն հնարավորի ոլորտ մտնելու ազատություն պետք է ընձեռի, մատնանշի մեր նախագծերի ու գործողությունների սկզբնակետը, մարդկության առջև բացի լայնարձակ հորիզոններ և ավելացնի մեր ազատությունը՝ հնարավորը զգալու գիտակցմամբ: Ապագան պարունակում է մարդու ազատությունը, քանի որ նաև մարդու, տվյալ հասարակության ընտրության արդյունքում է սպասելիքն ապագայում դառնում իրական: Ընտրելով իր ապագան՝ մարդը դրանով իսկ ստեղծում է համընդհանուրը և, սոցիալական պայմանները վերափոխելով, վերակերտում է նաև սեփական կյանքի պայմանները:

Ապագայի մասին պատկերացումները դարերի ընթացքում անընդհատ փոփոխությունների են ենթարկվել՝ անցնելով ապագայի մարդաբանական չափումների միջով: Մարդկության զարգացմանը զուգընթաց՝ վերափոխվում են նաև ապագայի ակնկալիքներն ու պատկերացումները, փոխվում է նորի սպասման ձևը: Սոցիալական ժամանակի չափումները (անցյալ, ներկա, ապագա) մարդկության «կենսագրության» երեք հիմնական փուլերի ամբողջությունն են: Պարզապես պատմական տարբեր ժամանակահատվածներում այդ չափումներից որևէ մեկն ավելի է կարևորվում: Օրինակ, եթե ավանդական հասարակություններում առավելապես կարևորվել և իմաստավորվել է անցյալը, արդյունաբերականում՝ ներկան, ապա ժամանակակից հետարդյունաբերական քաղաքակրթության համար առավել արդիական է ապագայի՝ որպես հնարավոր «մարտահրավերի» կանխատեսում ու մոդելավորում: Արդի աշխարհում ապագան մի տեսակ ավելի է մոտեցել ներկային և պահանջում է խնդիրների լուծում: Բանն այն է, որ սոցիալա-

⁵ Ясперс К. Смысл и назначение истории. М., 1991, с. 164-165.

կան համակարգի ներսում ձևավորված խնդիրները, որոնք անհապաղ կարգավորման կարիք ունեն, իրենց մեջ ներփակում են ապագայի նկատմամբ հասարակության պահանջները:

Հնարավոր ապագայի տարբերակները, իհարկե, շատ են. դրանց որոշ մասն ավելի հավանական է, մյուսները քիչ հավանական, բայց գրեթե կասկած չկա, որ որևէ մեկն ի վերջո իրականանալու է: Այս առնչությամբ տեղին է նկատել, որ ապագայի մասին գուշակումներն ու կանխատեսումներն ընդամենը կռահողական են, և այս կապակցությամբ գործածվող գրեթե բոլոր պնդումները հազեցված են «էթե», «բայց», «հավանաբար» և նմանատիպ այլ պայմանական-ենթադրական կանխադրույթներով: Թեև ապագայի մասին նախագծերն ըղձական և պայմանական բնույթ ունեն, այնուամենայնիվ հիմնախնդիրն առնչվում է մարդկության ճակատագրին և չի կարող չդառնալ տեսական հետազոտության առարկա: Սոցիալական սպասելիքները տարաբնույթ են, ինչը կախված է առկա խնդիրների հաղթահարման առաջնահերթությունից. դրանք կարող են վերաբերել պետական կառուցվածքին, հասարակական հարաբերություններին, ընտանիքին, կրոնին, բարոյականությանը, գիտությանը, բնապահպանությանը, պատերազմական և խաղաղ իրադրություններին, մարդկային բնույթին, էությանը և այլն: Սոցիալական սպասումների տեսանկյունից ապագայի մոդելավորման առաջին փորձերն արվել են հենց սոցիալական նախագծերում: Ուտոպիան՝ որպես այդպիսին, ցանկալի հասարակության, սպասելի հնարավորություններից լավագույնի կառուցարկման նախագիծ-մոդել է: Այն սոցիալական նորարարության, ապագայի այլընտրանք ներկայացնելու փորձ է, որը հասարակության մեջ դրսևորվելու հնարավորություն է որոնում:

Ապագայի սպասելիքները մի կողմից ինքնաբերաբար են ի հայտ գալիս, մյուս կողմից որոշակի արտաքին ազդեցությունների (գաղափարախոսության, ուտոպիական և սոցիալական տարատեսակ նախագծերի, իշխանական քարոզչությունների և այլնի) հետևանքով: Այդ սպասելիքներն ուղիղ համեմատական են տվյալ պահին երկրում տիրող իրավիճակին: Ապագան, էթե այն դիտարկենք որպես սոցիալական նախագիծ, հստակորեն արտահայտում է իրեն ծնող սոցիալական իրականության բնութագրիչ գծերը: Այլ կերպ ասած՝ անցյալը, ներկան և ապագան փոխարինում են միմյանց, շարունակում մյուսի կիսատ թողածը: Ներկան անցյալի թողած «ժառանգությունն» է, որն իր հերթին կանխորոշում է ապագայի հնարավոր ընթացքն ու արդյունքները: Այդ իսկ պատճառով ուտոպիան նաև ներկայի այն հիմնախնդիրների և բացթողումների ծնունդն է, որոնք պետք է լուծվեն մոտակա կամ հեռավոր ապագայում:

Մտապատկերվող ապագան ի հայտ է գալիս որոշակի կերպերի համակցության ձևով, որը կարող է բխել և՛ առանձին անհատների, և՛ հասարակության, և՛ որոշակի խմբերի, ընդհանրապես՝ մարդկության

ակնկալիքներից: Ապագայի պատկերը հաճախ կառուցարկվում է որպես սոցիալական իդեալ, որին կարող է, կամ պետք է հասնի տվյալ հասարակությունը: Այդ իդեալը ակնկալիքների խտացում է, որը հատուկ միտվածություն ունի դեպի ապագան: Ապագայի անհատական և հասարակական ակնկալիքները, դրանցից ծնված ուտոպիական նախագծերն արտահայտում են ներկա իրավիճակի, հասարակության ինքնագնահատականի ու ինքնագիտակցության մակարդակի, նրանում առկա հասարակական իդեալի մասին պատկերացումների, ձգտումների ու արժեքների վիճակն ու բովանդակությունը: Նաև ակնառու է դառնում, թե իրականում հասարակությունն ինչ կարծիք ունի իր մասին, ինչպես է գնահատում իր կենսունակությունը: Սակայն այս դեպքում պետք է նկատի առնել այն իրողությունը, որ հասարակությունը «դիտարկում է» այնպիսի պատկերացումների միջանցքով, որոնք արմատավորված են հենց իր ներսում, և «կողքից հայացքի» ցանկացած փորձ, այնուամենայնիվ, բեկվում է սեփական կեցության ուսայնակի միջով՝ պահպանելով սուբյեկտիվության նրբերանգները: Ի դեպ, եթե հասարակության պատկերացումներն ապագայի վերաբերյալ չեն համընկնում ներկայացվող քաղաքական և սոցիալական նախագծերին, ապա դրանք դառնում են անկենսունակ, անշունչ: Ապագայի ուտոպիական-սոցիալական նախագծերը ցույց են տալիս սոցիումի, մշակույթի զարգացման վեկտորը: Այսինքն՝ ցանկալի ապագայի ուրվանկարը կախված է տվյալ հասարակության զարգացածության աստիճանից, հասարակության արժեքային համակարգից, բարոյական ըմբռումներից և վեհ արժեքների, իդեալների մասին պատկերացումներից: Վերը թվարկվածների նշաձողը որքան բարձր լինի, այնքան մեծ կլինի ապագայի դրական, փոխակերպող ազդեցությունը: Ապագայի մասին պատկերացումներն ու ուտոպիաները սոցիալական երևակայության պտուղն են, որոնք երևան են հանում սոցիալական ձգտումներն ու վախերը՝ որպես հնարավորի ցուցադրություն: Այսինքն՝ դրսևորում են սոցիումի սոցիալական հնարավորություններն ու առաջընթացի ուղիները: Հասարակական կյանքի զարգացման ընթացքում առաջացած հիմնախնդիրների լուծումը պահանջում է կոնկրետ սոցիալ-պատմական իրավիճակին համապատասխան նպատակների և դրանց իրականացման առավելագույն հնարավորությունների բացահայտում, իսկ դա իր մեջ ներփակում է տվյալ համակարգի ապագա սոցիալական և գործառական ցանկալի վիճակների ընդհանուր պատկերը⁶: Այս հարցում կարևոր է ժամանակին և ճիշտ ըմբռնել, թե որն է հանրային «երազանքը», քանի որ հենց այդ «երազանքին» հետևելով կարելի է ձևակերպել ապագայի գործուն, արդյունավետ հարացույց: Ուտոպիական նախագիծը հակված է ապագան դարձնելու անցյալից

⁶ Տե՛ս **Է. Հարությունյան**, Անցումային հասարակությունը որպես տրանսֆորմացիոն գործունեության համակարգ, Եր., 2000, էջ 73:

տարբեր, «այլ», այսինքն՝ այնպիսին, ինչպիսին «դեռ չէ»: Դրա համար անհրաժեշտ է պարզել, թե ինչ է պետք, կամ ինչի է սպասում «սոցիալական պատվիրատուն»: Չէ՞ որ ն՝ ցանկալի, ն՝ անցանկալի ապագան իրականություն է դառնալու հենց նրանց շնորհիվ: Ապագայի նախագծերի, ուտոպիաների ստեղծումը մի տեսակ հավատ է փոփոխությունների հնարավորության հանդեպ: Իհարկե այստեղ էլ ծագում է մեկ այլ խնդիր. մի կողմից ցանկալի այլընտրանքային աշխարհն է, մյուս կողմից՝ դա իրական դարձնելու անգործության զգացումը: Մա ուտոպիայի գլխավոր թշնամին է, որը միշտ կանգնած է ներկայի և ապագայի միջնագծում:

Այս դիտանկյունից նայելիս դժվար չէ նկատել, որ մերօրյա հայ հասարակությունը դեռևս չի ստեղծել ապագայի հստակ նախագիծ, ինչը նախանշան է, որ հայոց սոցիումը տակավին չունի կենսունակ, դեպի ապագան միտված կենսափոփոխություն: Ավելին, տպավորությունն այնպիսին է, ասես մեզանում սոցիումի «երագանքը» քաղաքական օրակարգից դուրս է: Դա մի տեսակ անտարբերություն է հասարակության և երկրի ճակատագրի հանդեպ: Ըստ ամենայնի, որպեսզի անձնական կյանքում ապագայի հետ կապված փնտրտուքները փարատվեն կամ ավելի ճիշտ՝ ուղղորդվեն, պետք է ձևակերպել «ընդհանուր գործ», մտահոգության օբյեկտ, ինչպիսին կարող է հանդես գալ, օրինակ, հայոց պետականության կերտումը: Չնայած մեզ բաժին հասած ոչ այնքան բարյացակամ ճակատագրին՝ կարևոր է նախագծել, ձևակերպել միասնական և ցանկալի ապագայի հարացույց, որը զարգացման միակ ճանապարհն է: Է. Հարությունյանի բնութագրությամբ. «Ճակատագրին մարտահրավեր նետել նշանակում է փորձել դուրս գալ տարածաժամանակային այնպիսի մի նոր աշխարհ, ուր գոյության տարածությունն ընդարձակ է ազգին տրված ապրելու և կենսագործելու առկա տարածքի բնական չափումներից, իսկ ժամանակը երկար է ազգին տրված ապրելու և կենսագործելու ռեալ տևողության բնական չափումներից»⁷: Այսինքն՝ մեզ հարկավոր է նոր սոցիալական աշխարհ կառուցարկելու ձգտում, քանզի, ինչպես նշում է Գ. Նժդեհը, «կատարելության չես ձգտում, եթե մտահոգեպես նույնն ես այսօր, ինչ որ էիր երեկ»: Նրա այս նկատառումը բնորոշ է հենց մերօրյա հայ հասարակությանը, որը «կա՛մ գոյատևման հոգսով է տառապում, կա՛մ միստիկ հույսով: Նա ապրում է կյանքի ծայրահեղ բևեռներում՝ անսահման հույսի և անսահման հուսահատության»⁸:

Ի հեճուկս ապագայի կարևորության ընդգծման՝ ժամանակակից մտածողներից շատերն էլ նկատում են, որ մերօրյա աշխարհում մարդն

⁷ Է. Հարությունյան, «Էթնոմշակութային ապաստարանը» որպես գոյատևման գեղագիտական նախագիծ, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Փիլիսոփայություն, Հոգեբանություն», 132.4, 2010, էջ 11:

⁸ Է. Հարությունյան, Անցումային հասարակությունը որպես տրանսֆորմացիոն գործունեության համակարգ, էջ 218:

ապագայի ձևակերտման գործում մասնակցության հնարավորություն չունի: Այստեղ ներկան անցում է կատարում ապագայից այն կողմ, հատում դրանց միջև եղած սահմանագիծը: Օրինակ՝ Ժ. Բոդրիարը գտնում է, որ ընդհանրապես կարիք չկա ձգտել դեպի ապագան: Արդիականությունը կարծես թե նման է «գինարբուքից հետո» տիրող իրադրության, երբ իրագործվելու հնարավորություն ունեցող ամեն բան արդեն տեղի է ունեցել, իսկ սպասելիքներն էլ, իրենց հերթին, կանխավ իրագործվել են: Այս մասին Ժ. Բոդրիարն առաջին անգամ խոսեց «Չարի թափանցելիությունը» գրքում. «Մենք անցել ենք արտադրության և առարկաների, խորհրդանիշների, ուղերձների, գաղափարախոսությունների, հաճույքների թաքնված գերարտադրության բոլոր ուղիներով: Այսօր խաղն ավարտվել է, և ամեն բան ազատագրված է: Եվ մենք բոլորս տալիս ենք մեզ գլխավոր հարցը՝ ի՞նչ անել հիմա՝ այդ «զեխությունից» հետո»⁹: Մնում է միայն նմանակել և կատարել շրջապատյալ արդեն իսկ տեղի ունեցածի մեջ: Ըստ Ժ. Բոդրիարի՝ ներկայում ամեն բան իրագործված է, և ինչ-որ բան ցանկանալու հնարավորություն անգամ չկա: Ձևավորվում է այսպես կոչված «պատմության աղբանոց», որի քառասյին խառնաշփոթում իրար են միախառնվել անցյալ և ընթացիկ իրադարձությունները, որոնք, դեռ իրենց վերջնակետին չհասած, միանգամից կորցնում են սեփական նշանակությունն ու իմաստը, քանի որ վերածվում են սպառման ապրանքների և հետևաբար մեծ արագությամբ նաև թափոնների¹⁰: Ապագայի կարիք այլևս չկա. դա արդեն ոչ թե բացասական ապագայի սպասումն է, այլ ընդհանրապես ապագայի բացակայությունը: Այս պարագայում ուտոպիան՝ որպես «ապագայի ծրագիր», կորցնում է իր արդիականությունը և այլևս ակնկալիքի օբյեկտ չէ: Համաձայնելով բերված փաստարկների հետ՝ այնուամենայնիվ ընդգծենք, որ որքան էլ ամեն բան իրեն սպառում է հենց ներկայում՝ թույլ չտալով ավելին երևակայել ապագայի համար, միևնույնն է, սոցիումը կամա թե ակամա որոնում է պատասխաններ իրականության կոչերին, որոնք էլ հենց ապագայում են նշմարվում: Այս համատեքստում կարևոր է նկատի առնել, թե առկա իրադարձություններն սպասումների, ակնկալիքների ինչպիսի հորիզոնում են իրագործվում, մարդկանց կողմից ընդհանրապես ինչպես է ապրվում ժամանակը: Ժամանակի այնպիսի ապրումը, որում հայտնի անցյալից անցում է կատարվում դեպի անհայտ ապագա, հանգեցնում է մահվան հավերժ ներկայում՝ առանց որևէ ձգտման ու սպասումի¹¹: Մրա հիմնական դրդապատճառն ապագայի նկատմամբ հետաքրքրության, նորի, այլ սոցիալական կարգ ստեղծելու ձգտման կորուստն է, որի հետևանքով ուտոպիան՝ որպես այդ նոր կարգը նախագծող գործիք, որոշ ի-

⁹ **Бодрийяр Ж.** Прозрачность зла. М., 2000, с. 7.

¹⁰ Տե՛ս **Бодрийяр Ж.** Город и ненависть // "Логос", 1997, № 9, էջ 109:

¹¹ Տե՛ս **Polak F.** The Image of the Future. London, New York, 1973, էջ 320:

մաստով կորցնում է իր այդ գլխավոր գործառույթը՝ օգտագործվելով այլ նպատակների համար:

Նմանօրինակ ընկալման պատճառներից մեկն այն է, որ ամեն ինչի վերջին սպասելը մեր օրերում դարձել է «բնական պահանջմունք», այսինքն՝ ցանկացած նոր դատապարտված է արագընթաց վերջաբանի: Բայց խնդիրն այն է, որ այդ ավարտը չի ենթադրում ավելի լավի, նորի արարում, որոշակի դրական փոխակերպում: Ամեն բան արագորեն փոխվում է, բայց նորաստեղծում տեղի չի ունենում, քանզի այդ ամենը չի հասցնում հաստատուն դառնալ: Հասարակությունը չունի անընդհատ տեղի ունեցող փոփոխությունների զգացողությունը: Փոփոխությունների սրընթացությունը հասարակական կյանքին մի տեսակ ռիթմ է հաղորդում, որին հարմարվում են գրեթե բոլորը, և քչերն են փորձում դուրս գալ այդ ռիթմից և կանգնեցնել փոփոխությունների շղթան: Գերաբազ փոփոխությունների խառնարանում անգամ առանձին անհատը դժվարանում է որևէ բան երևակայել սեփական ապագայի վերաբերյալ, ինչը զցում է նրան անորոշության հորձանուտի մեջ: Այդ իսկ պատճառով ոչ թե ապագան կանխորոշելն ավելորդ է դառնում, այլ ուտոպիական նախագծերն սկսում են վերաբերել կարճաժամկետ ապագային՝ փորձելով երերուն սոցիալական աշխարհում մարդուն տալ որոշակի կողմնորոշիչներ: Հենց այստեղ է պետք ազատվել առանց այդ էլ անորոշ իրականությունից՝ հաստատունություն փնտրելով գրեթե ներկայումս հայտնված ապագայում: Ապագայի կանխատեսման, նախագծման ու մոդելավորման, ուտոպիաների ստեղծման նպատակը մեկն է՝ պատկերացում տալ գալիք իրադարձությունների ու վերափոխումների մասին, ինչն այնքան կարևոր է մարդկային կեցությանը լիարժեքություն և աներերություն հաղորդելու համար:

Մարդը քանդակում, ուրվանկարում է իր ապագան՝ հուսալով, որ իր այդ ստեղծագործությունը մի օր իրական գույներ կստանա ու կկենդանանա, որ ինքը, ուրվագծելով իր ապագան, որոշակի ընթացք կհաղորդի դրան, այնպիսի ընթացք, որի ուղին ինքն է որոշել և երևակայել: Ուտոպիական նախագծերը երազանքների, հույսերի, հավերժության ծով են, որոնք մարդկությանն ուղեկցել են նրա ողջ պատմության ընթացքում՝ անդադրում բանալով հնարավորությունների, հիմնախնդիրների հաղթահարման նոր դռներ: Անորոշությունը երևի թե մարդկային զգացողություններից ամենատհաճն է, և եթե մարդը չզգա որոշարկված ապագայի ներկայությունը, կզրկվի կենսականորեն շատ անհրաժեշտ բանից, այդ պատճառով էլ դրա վրա որոշակի լույս սփռելը գոյութենական կարևորություն ունի ինչպես կոնկրետ մարդու, այնպես էլ հասարակության համար: Անորոշությունը ճգնաժամային երևույթ է, որը հասարակությունը քայքայող և նրա անդամների միջև լարվածություն ստեղծող հզոր

գործոն է¹²: Այդ իսկ պատճառով կարևոր է նոր ուստոպիայի ստեղծումը, քանզի պետք է իմանալ, թե ինչ մթնոլորտ էնք մենք հավատում: Ապագայի մթնոլորտի լուսավորումը մարդու էկզիստենցյալ իրավունքն է, որը նաև նրան տարբերում է կենդանական աշխարհից: Ապագայի սպասումի հույսը մի ներքին զգացում է, որը մարդն ունենում է ամեն նոր բացվող օր. այդ դեռ «չգոյող» իրականությունը խորհրդավոր և, որ ամենակարևորն է, ավելի կատարյալ է թվում նրան: Կարևոր է ձգտել և պահանջել ապագայից առավելագույնը, փնտրել սոցիալական աշխարհը փոխակերպելու և կատարելագործելու նոր ուղիներ և նախագծեր:

Բանալի բառեր – *ապագա, ուստոպիա, ուստոպիական նախագիծ, սոցիալական իրականություն, սոցիալական սպասելիքներ, սոցիալական նախագիծ, սոցիում*

МЕРИ МИКАЕЛЯН – Будущее как проект конструирования социального мира. – Трудно представить эпоху, когда люди не задумывались бы о будущем и не пытались, проектируя его, заполнить пробелы настоящего. В статье в качестве проекта будущего рассматривается утопия – воплощение ожиданий, стремление к жизненным трансформациям и утверждение альтернатив. Утопические проекты – это результат социального воображения, реализующего социальные стремления и страхи. Образ желанного будущего зависит от развитости ценностной системы и нравственных ориентиров данного общества. С ускорением жизненного ритма утопические проекты рассматривают главным образом краткосрочную перспективу, пытаясь наметить определённые ориентиры в нестабильном социальном мире.

Ключевые слова: *будущее, утопия, социальная реальность, социальные ожидания, социальный проект, социум*

MERI MIKAYELYAN – The Future as a Construction Project of the Social World. – It is very difficult to imagine an era, the representatives of which wouldn't think about their future through filling the gaps of present with projects of future. In the article, the utopia is submitted as a project of future construction, which is the embodiment of expectations, the aspiration to vital transformations and the statement of alternatives. Utopian projects are results of social imagination, which appeal social aspirations and dangers to life as a demonstration of the possible. The image of the desired future of that society depends on the degree of development, valuable system and moral guidelines. In the modern world, parallel with an acceleration of a vital rhythm, the utopian projects mostly belong to a short-term outlook. They attempt to provide for a person certain reference points in the unstable social world.

Key words: *future, utopia, utopian project, social reality, social expectations, social project, society*

¹² Տե՛ս **Է. Հարությունյան**, Անցումային հասարակությունը որպես տրանսֆորմացիոն գործունեության համակարգ, էջ 208-209: